

Paikallinen horisontti ja aurinkokellot

Rosa M. Ros

*International Astronomical Union
Technical University of Catalonia, Spain*

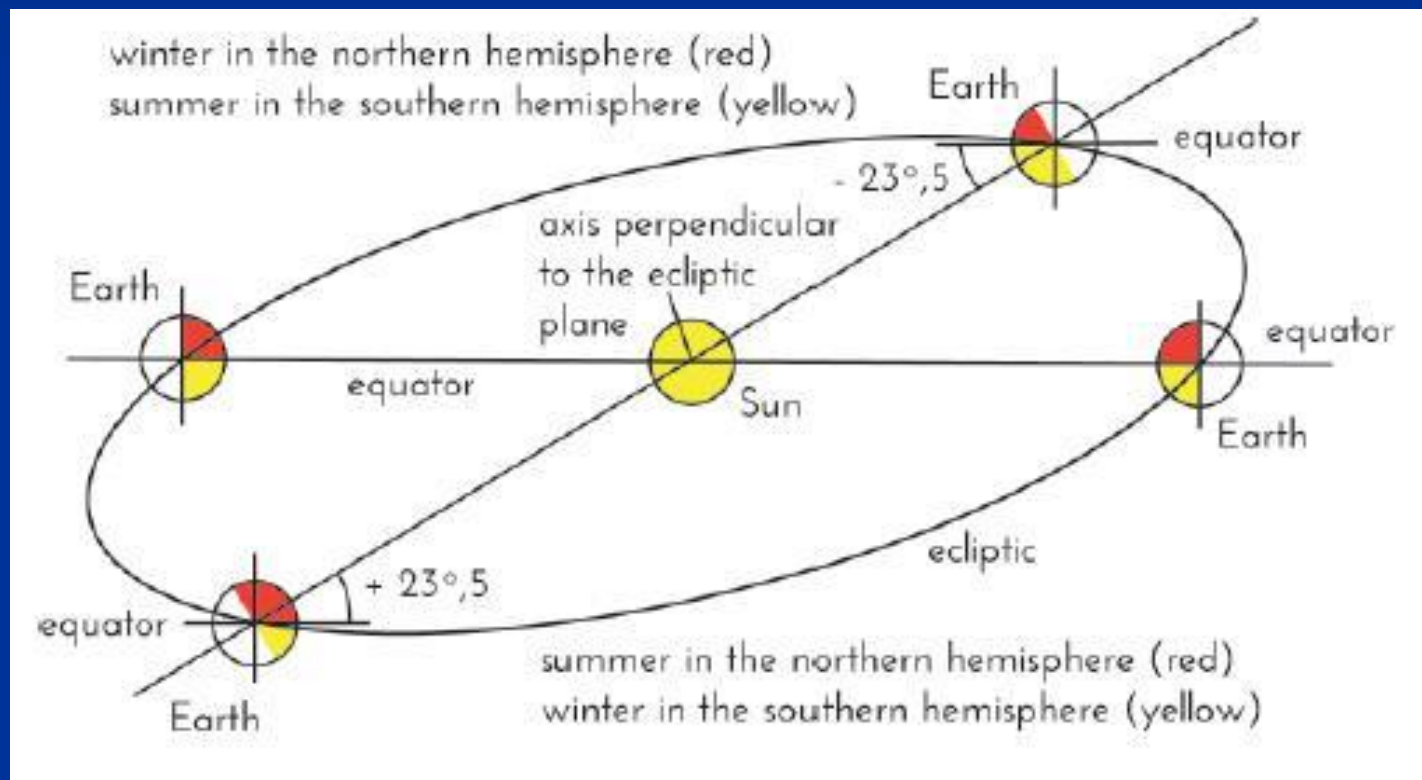
Tavoitteet

- Ymmärtää Auringon päivittäistä näennäistä liikettä
- Ymmärtää Auringon vuosittaista näennäistä liikettä
- Ymmärtää taivaanpallon liikettä
- Ymmärtää aurinkokellojen rakennetta

Maa pyörii ja liikkuu

pyöriminen oman akselin ympäri (päivä/ yö)
kiertoliike Aurgingon ympäri (vuodenajat)

Aktiviteetti 1: Neljä Maa-palloa sekä Aurinko (lamppu) keskellä.

Linja Auringon keskeltä Maan keskelle muodostaa $23,5^\circ$ kulman pöydän/lattian pinnan tason kanssa (joka vastaa päiväntasaajan tasoa).

Talvi pohjoisella
pallonpuoliskolla

Kesä eteläisellä
pallonpuoliskolla

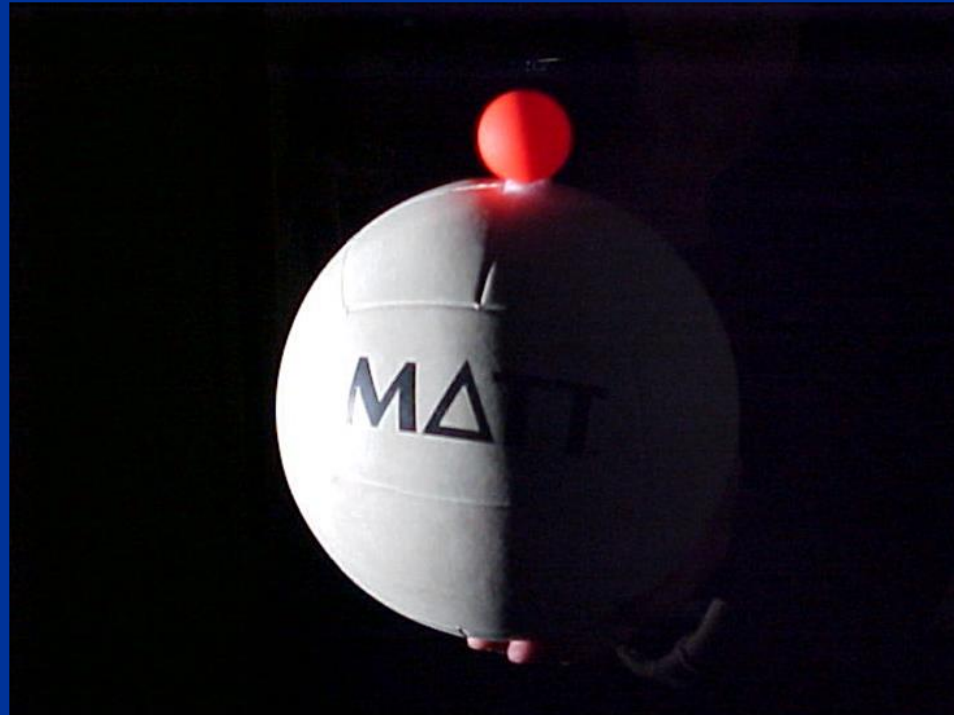
Kesä pohjoisella
pallonpuoliskolla

Talvi eteläisellä
pallonpuoliskolla

Aktiviteetti 2: Mallimaapallo

Spottivalo valaisee kaksi palloa samalla tavalla ja tuottaa samanlaiset valon ja varjon alueet

Aktiviteetti 2: Mallimaapallo

- Poista karttapallo telineestään, vie se ulos ja aseta lasin päälle
- Aseta sen pyörimisakseli kompassin kanssa oikeaan suuntaan
- Käännä karttapalloa niin, että sijaintimme on ylhäällä

Aktiviteetti 2: Mallimaapallo

Aseta:

- Nukke osoittamaan omaa sijaintiamme
- Muovailuvahan paloja valon ja varjon rajan merkiksi (raja liikkuu ajan kuluessa)
- Hammastikun paloja luomaan tutkittavia varjoja

Aktiviteetti 2: Mallimaapallo

- Pohjoisnapa on valaistuna, joten pohjoisella pallonpuoliskolla on kesä
Etelännapa on varjossa, joten eteläisellä pallonpuoliskolla on talvi

Aktiviteetti 2: Mallimaapallo

- Pohjoisnapa on varjossa, joten pohjoisella pallonpuoliskolla on talvi
- Etälänapa on valaistuna, joten eteläisellä pallonpuoliskolla on kesä

Aktiviteetti 2: Mallimaapallo

Kun valon ja varjon
raja kulkee
molempien napojen
läpi, on joko
kevätpäiväntasaus tai
syyspäiväntasaus

Aktiviteetti 2: Mallimaapallo

pohjoisen kesä

päiväntasaukset (syksy/kevät)

pohjoisen talvi

etelän talvi

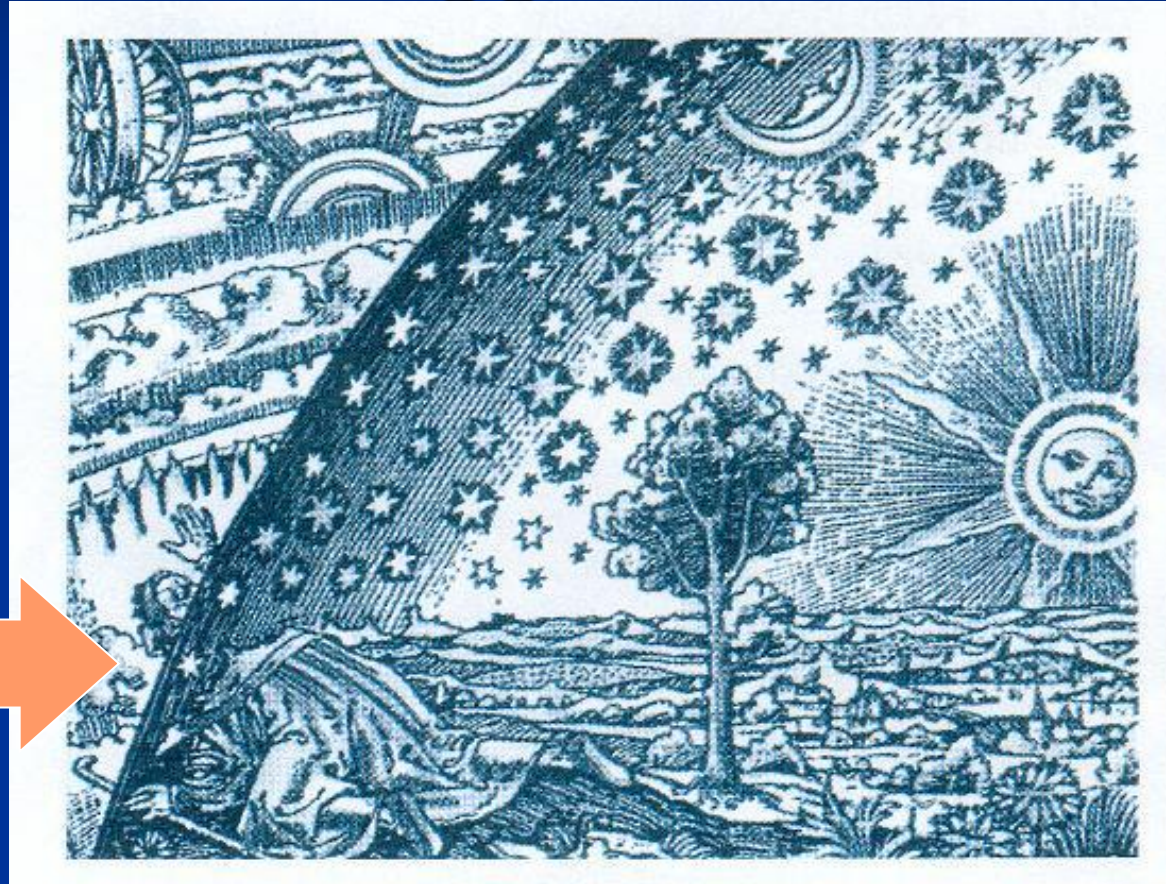
päiväntasaukset (kevät/syksy)

etelän kesä

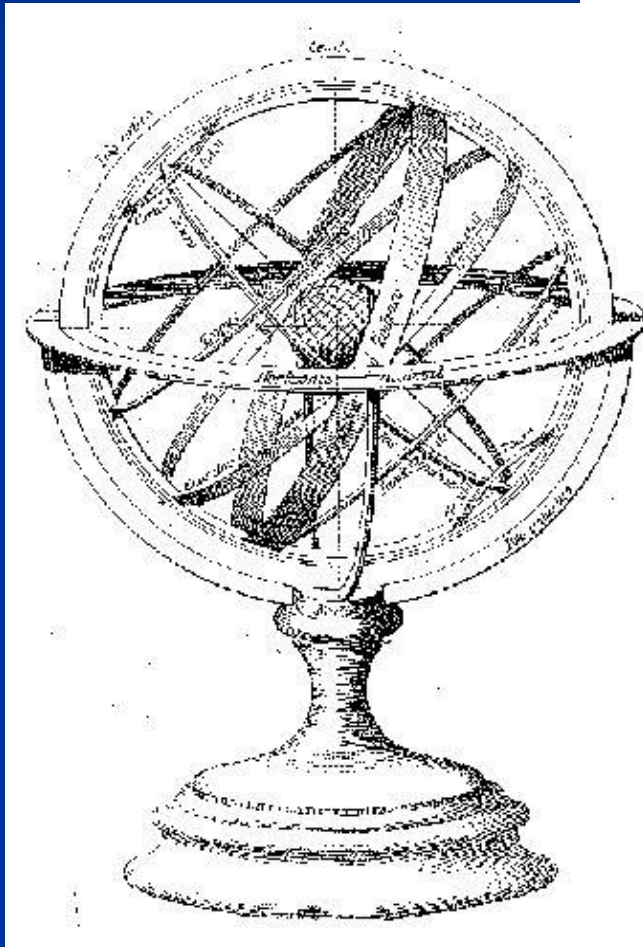

Pyöriminen ja päivään ja yöhön vaikuttavat taivaankappaleiden liikkeet

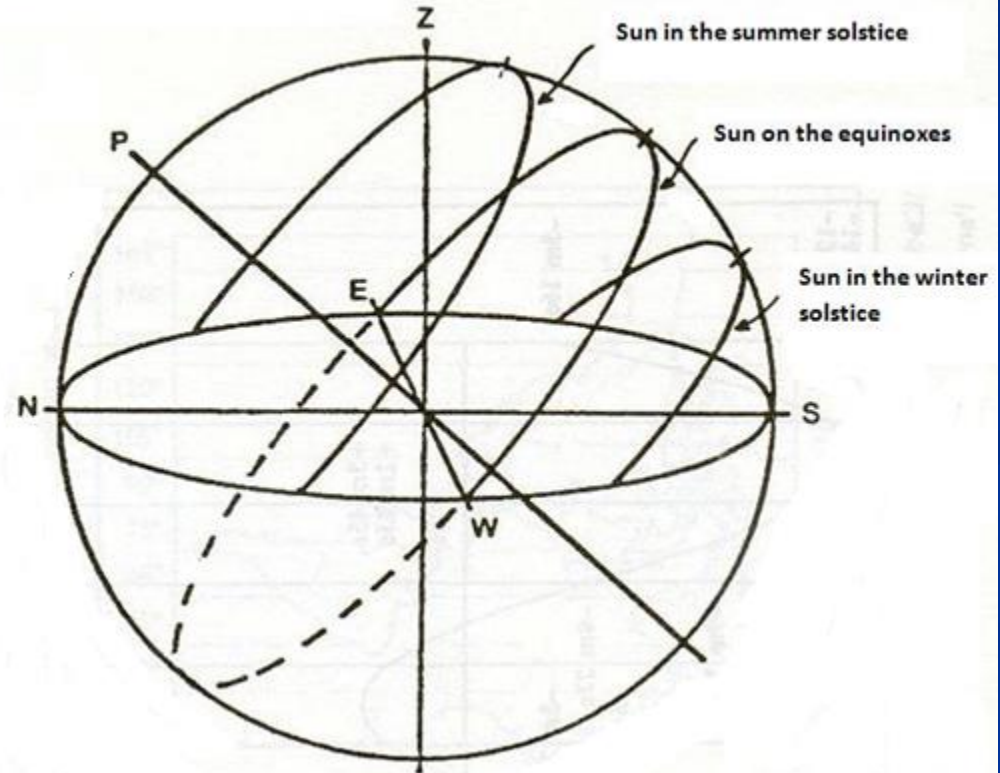
Maapallolta katsottuna näyttää siltä, että taivas pyörii, mutta avaruudesta katsottuna näyttää ihan erilaiselta

Taivaanpallo ”ulkoapäin”

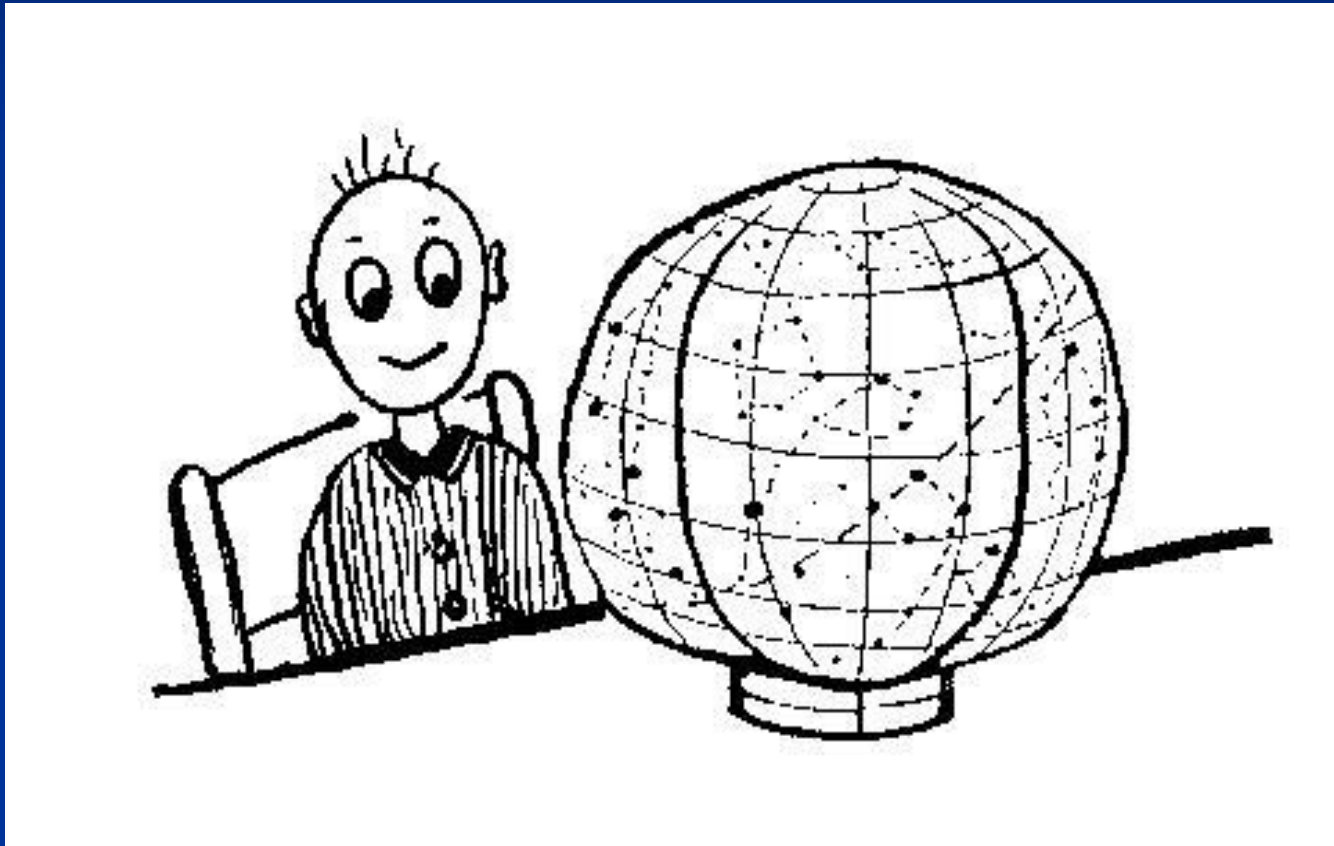

SUN DAY MOVEMENT

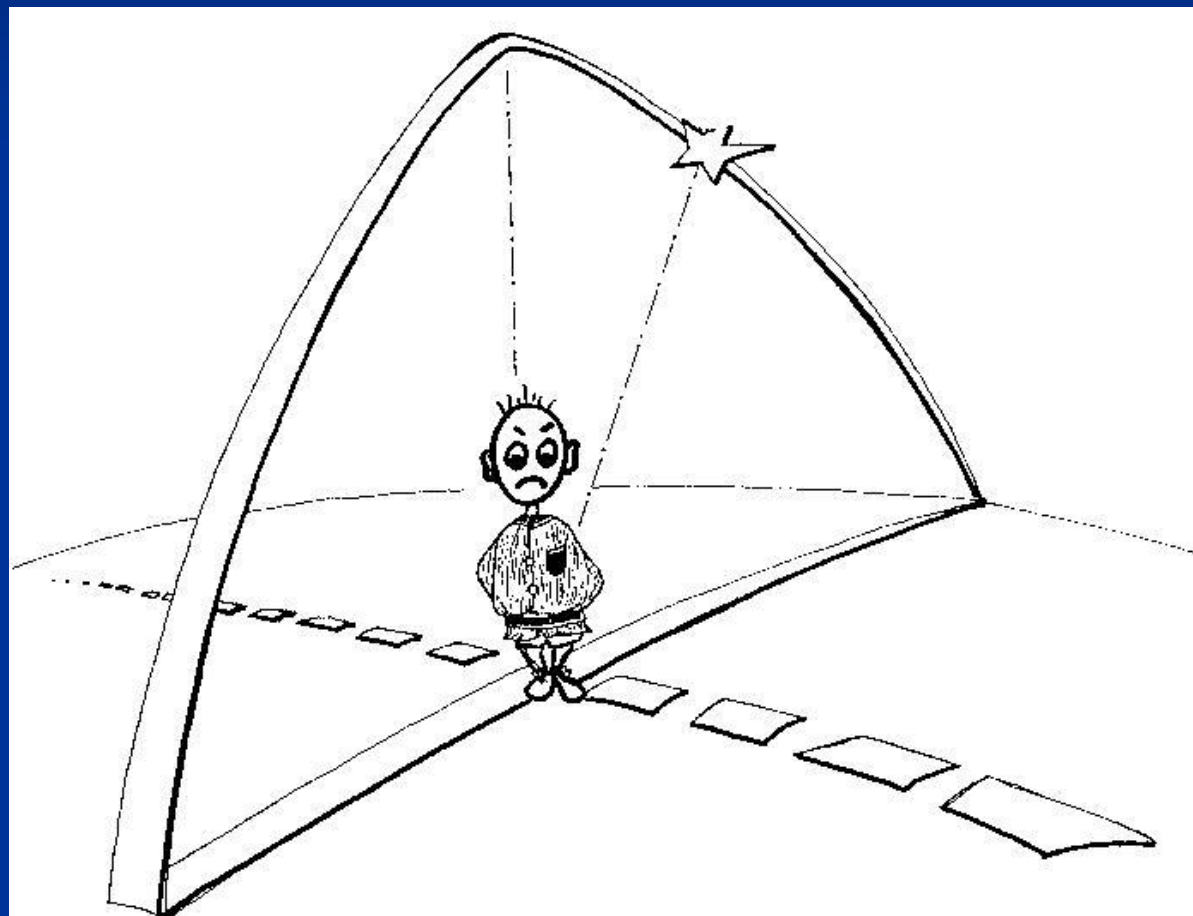

... vaikuttaa siltä, että kaikki on ymmärretty

... mutta oppitunnin jälkeen
... hän on hämmentynyt

Kaikilla kouluilla on ”tähtitieteen laboratorio”

- Leikkikenttä tai koulun piha
- Taivas
- Selkeitä päiviä ja öitä
- **NÄITÄ TÄYTYY KÄYTTÄÄ!**

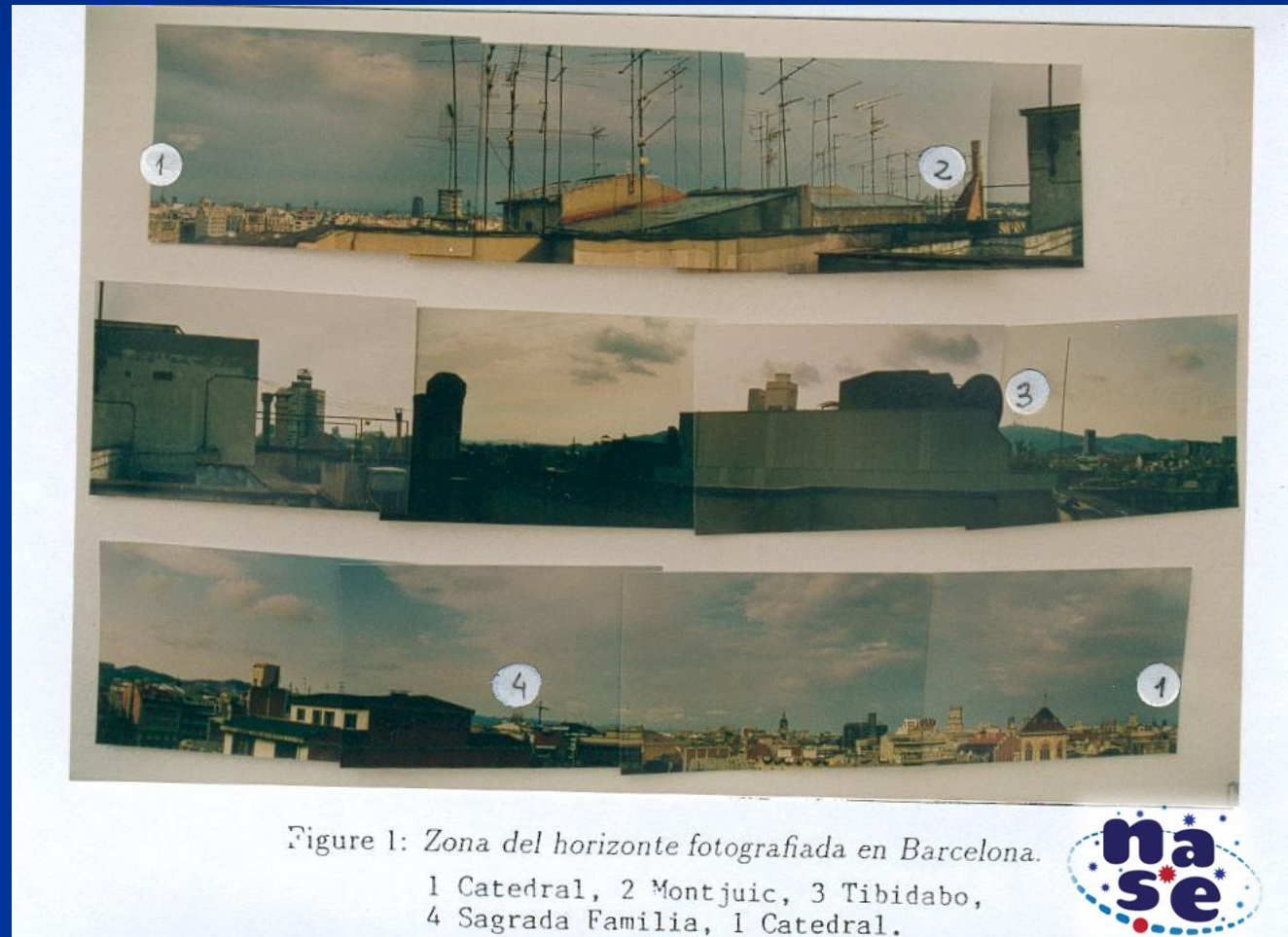

**Aktiviteetti 3:
Rakennamme mallin
koululta näkyvästä
horisontista**

Aloita ottamalla valokuvia ympäriltäsi joka suunnasta

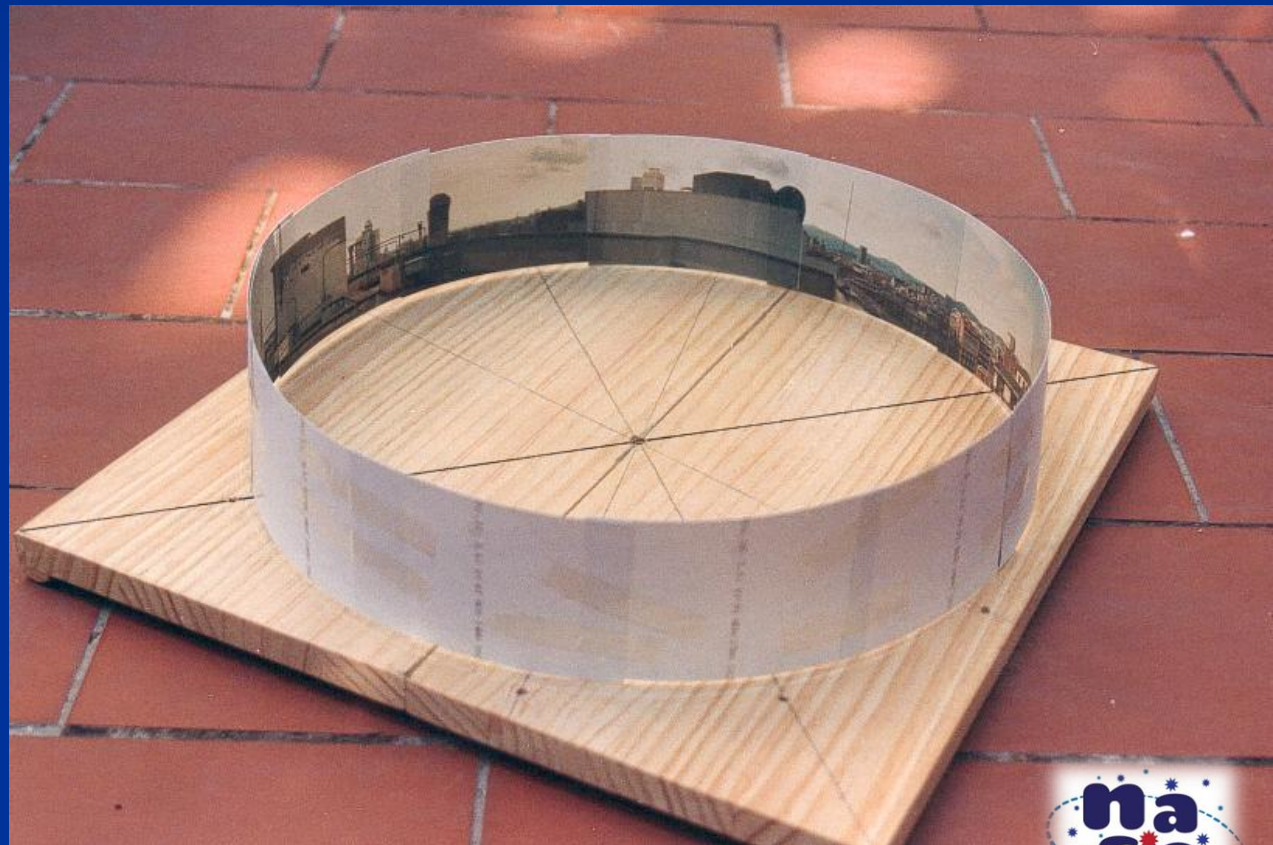
- Paikallinen horisontti

Liimataan kuvat yhteen tukevan alustan päälle

- Paikallinen horisontti

... valokuvattu horisontti asetetaan
samoin päin todellisen horisontin kanssa

- P-E linja ja paikallinen pituuspiiri

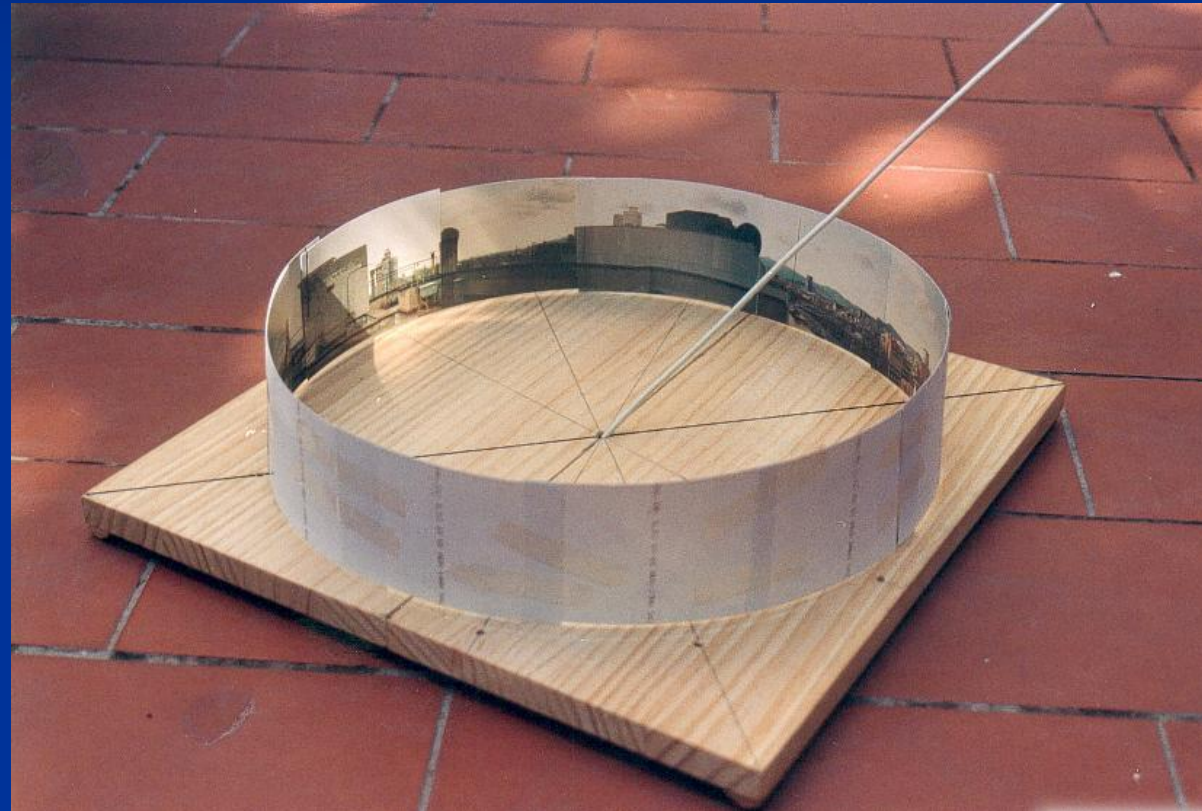
Mallin suuntaamiseksi voimme käyttää kompassia

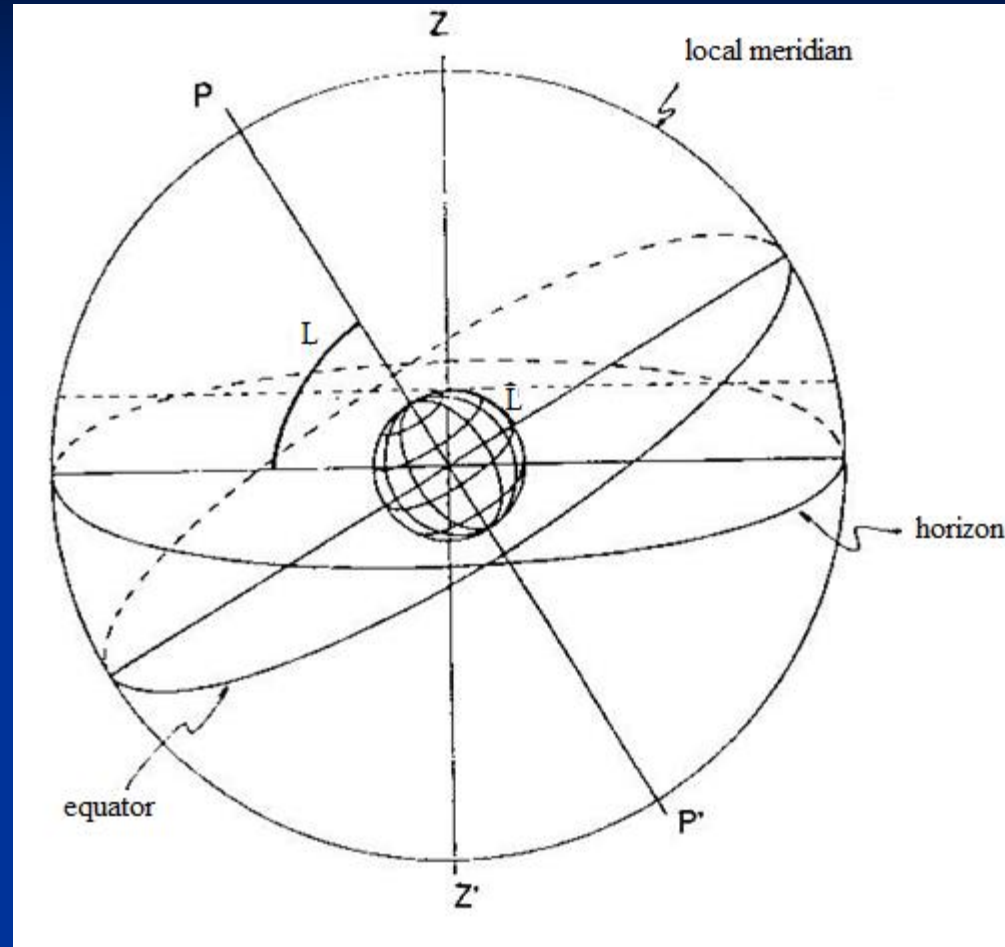

Lisätään Maan pyörimisliike

- Maan pyörimisakseli

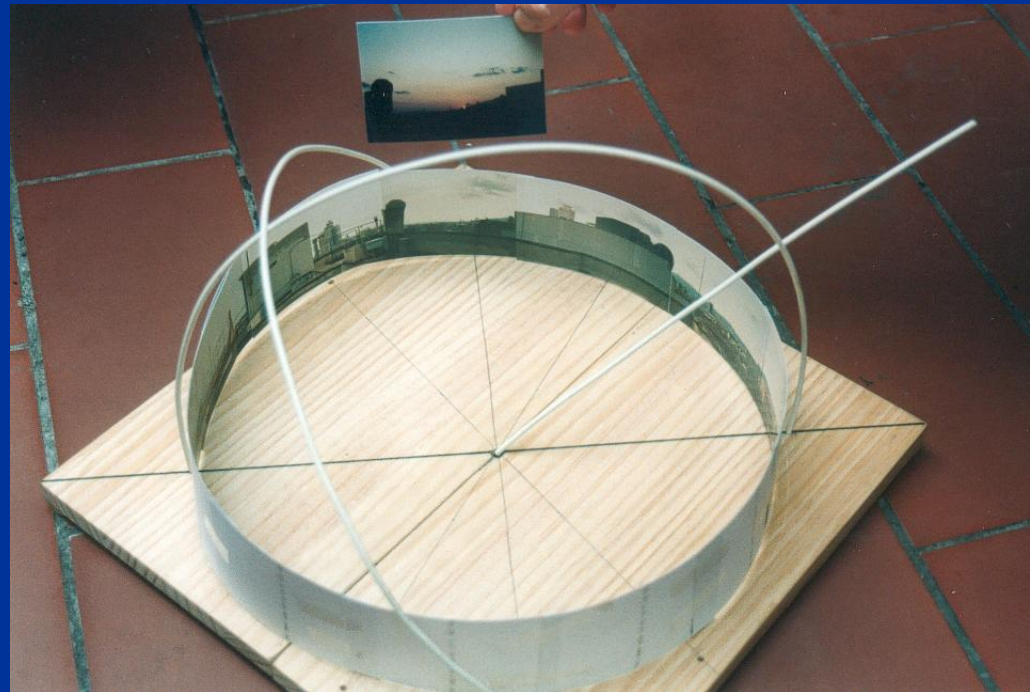
Kulma, johon
tanko
asetetaan,
vastaa
leveyspiiriäsi

Merkitse Auringon näennäinen reitti kevät- tai syyspäiväntasauksen aikaan

- Käytä auringonnousun tai auringonlaskun kuvia

Maan pyörimisliikkeen aiheuttama
näennäinen like:
Huomaa Auringon "reitin" kulma

- Päivä – useita kuvia lähellä
auringonlaskun aikaa

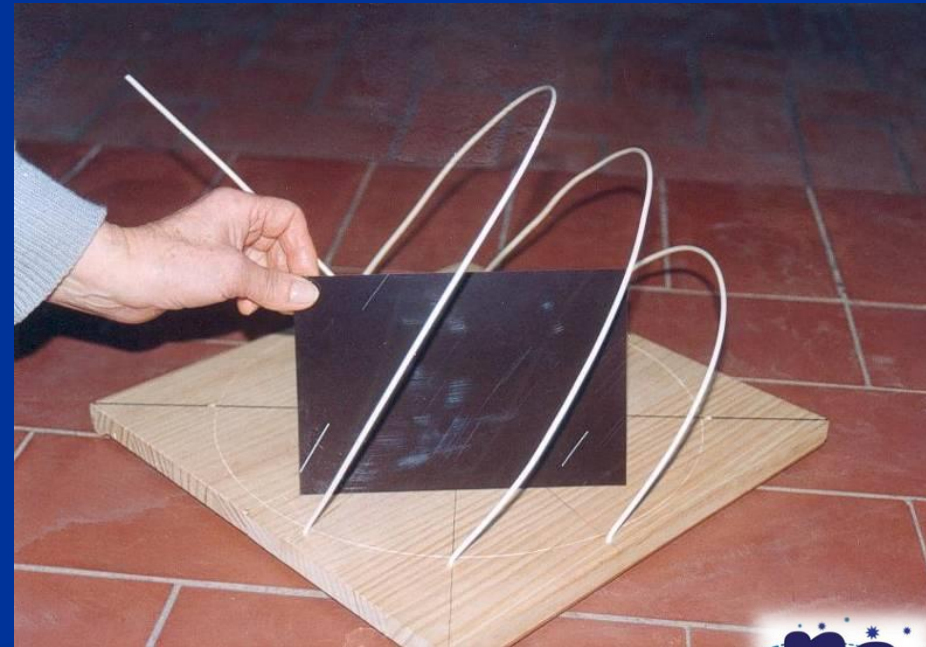
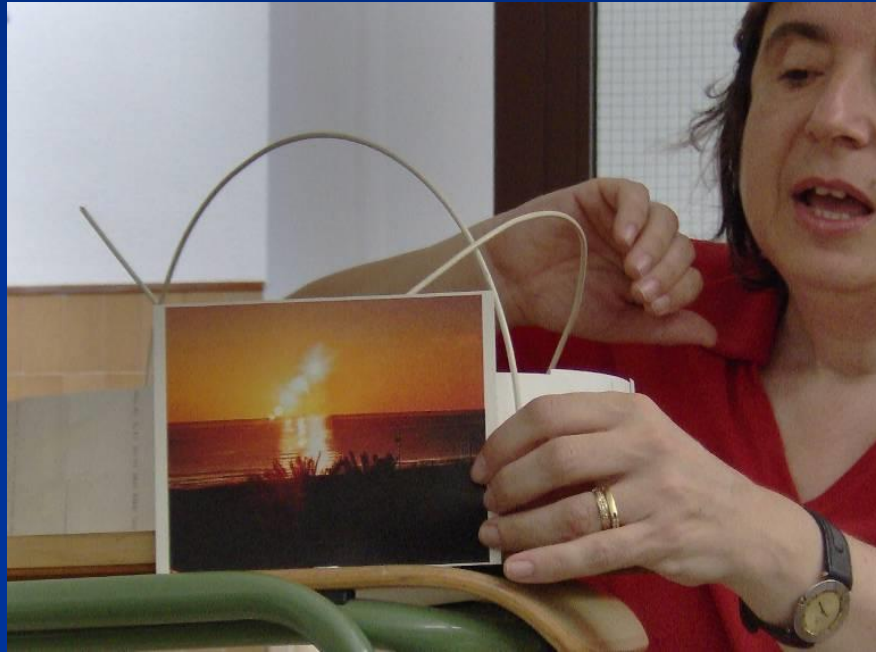
Maan pyörimisliikkeen aiheuttama
näennäinen like:

Huomaa tähtien “reitin” kulma

- Yö – pitkän valotusajan kuva tähdistä

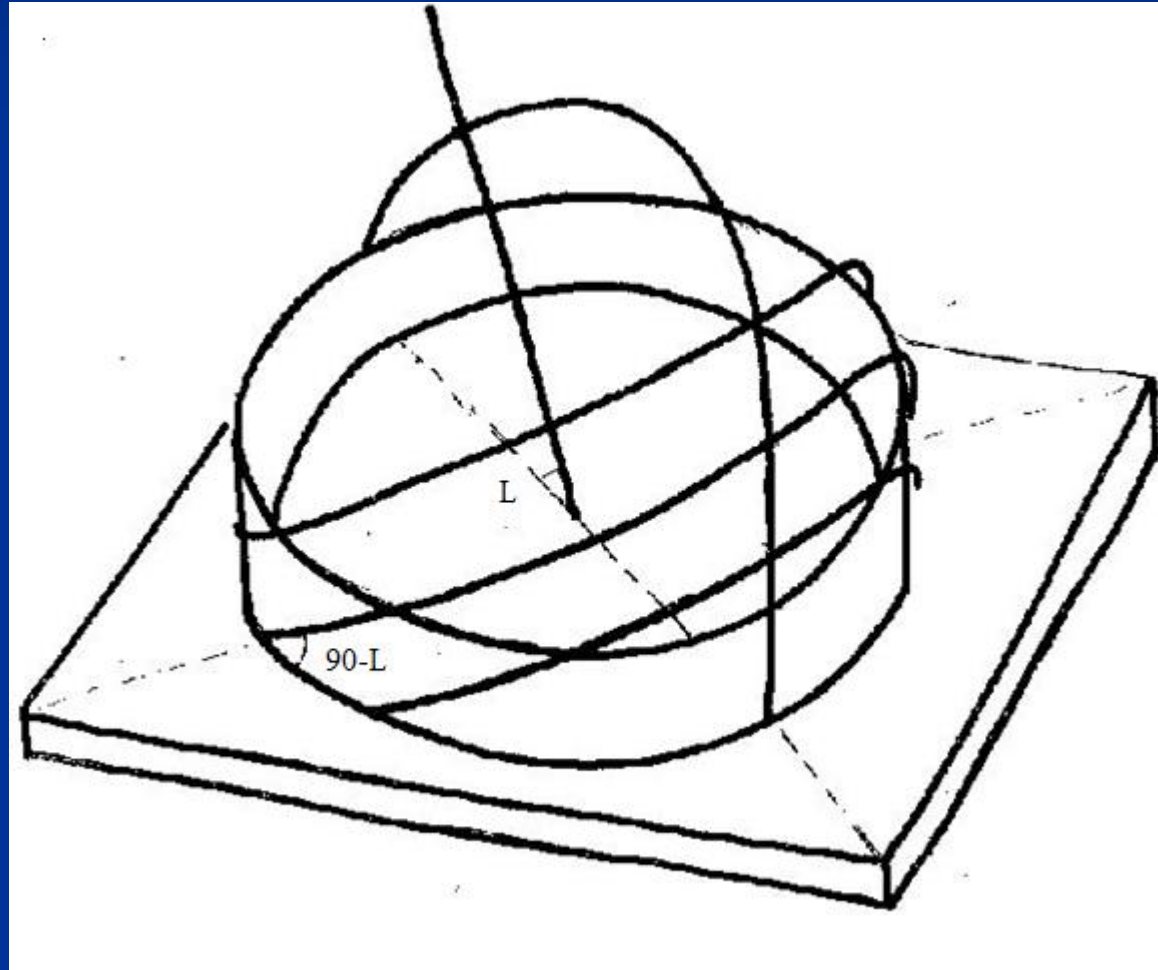

Pyörimisliike mallissa

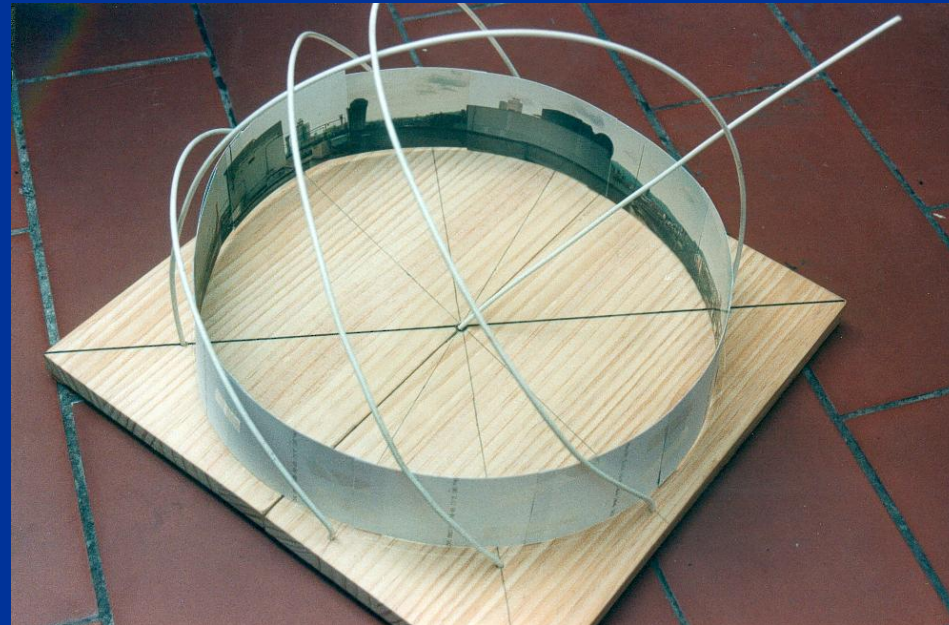
Auringon ja tähtien näennäisen reitin kulma riippuu leveyspiiristä

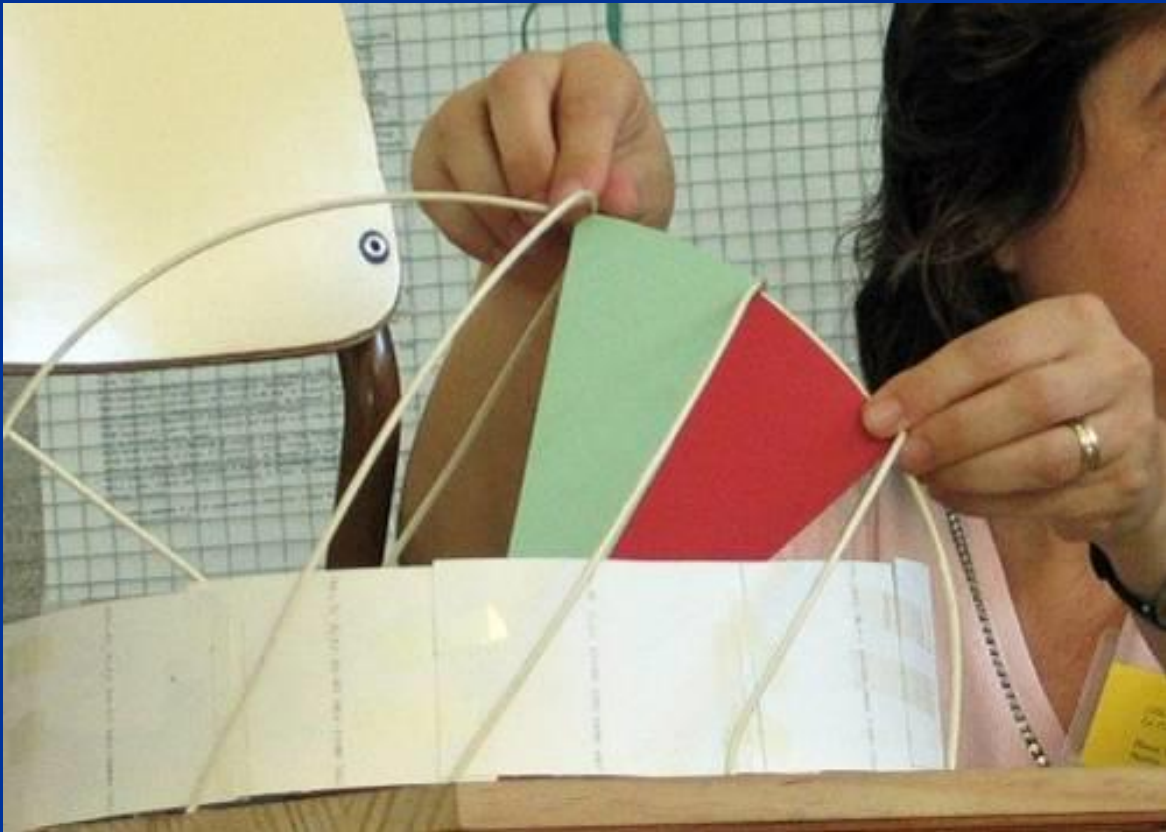
Auringon näennäinen reitti eri vuodenaikoina

(huomaa erilainen päivän pituus)

- Kesäpäivän seisaus
- Kevät- / Syyspäivän tasaus
- Talvipäivän seisaus

Kiertoliike johtaa taivaankappaleiden sijainnin muutokseen vuoden mittaan

- Kesä
- Kevät / Syksy
- Talvi
- Päiväntasaajan ja
kääntöpiirien
välinen kulma
on 23.5°

Maan kiertoliike Auringon ympäri johtaa siihen, että auringonlasku on eri kohdassa horisonttia joka päivä

■ 3 auringonlaskua:

Talvi – Kevät tai syksy – Kesä

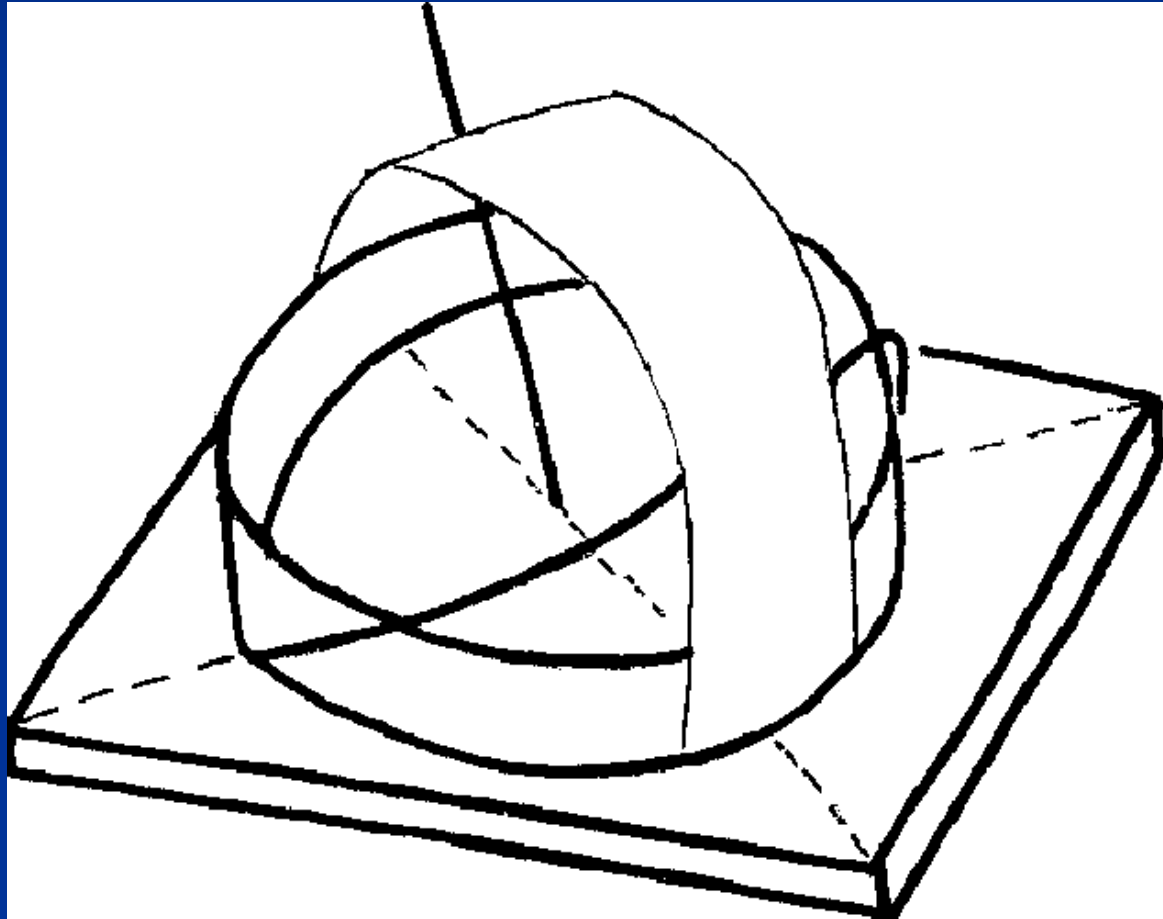

Maan
kiertoliike
Auringon
ympäri johtaa
siihen, että
auringonnousu
on eri kohdassa
horisonttia joka
päivä

Variación de la posición del Sol al amanecer
(Lleida, de Junio a Diciembre de 2008)

Mallin pituuspiirin havainnointi

...napojen lähellä- ympyröitä

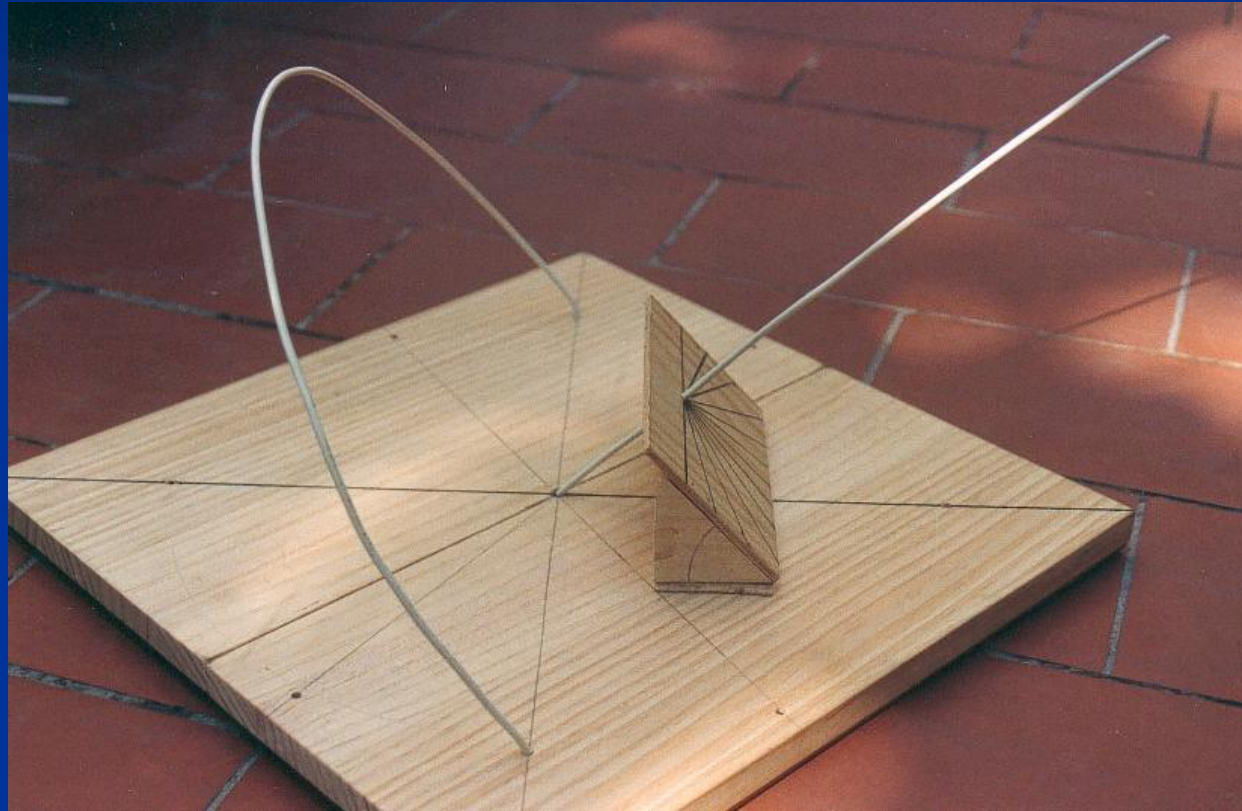

...lähellä päiväntasaajaa “reitit” muuttuvat
kuperista koveriksi

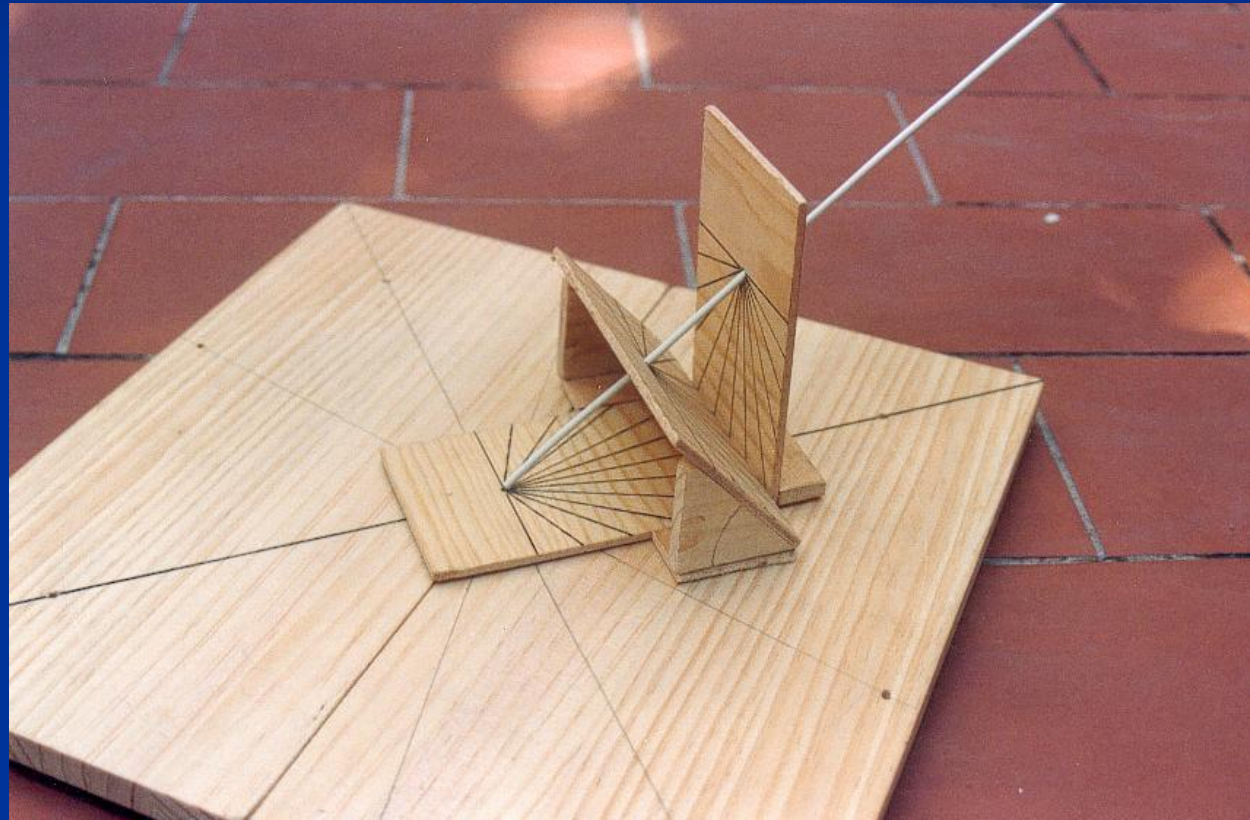

...malli ei ole sen ihmeellisempi kuin
ekvatoriaalinen aurinkokello!

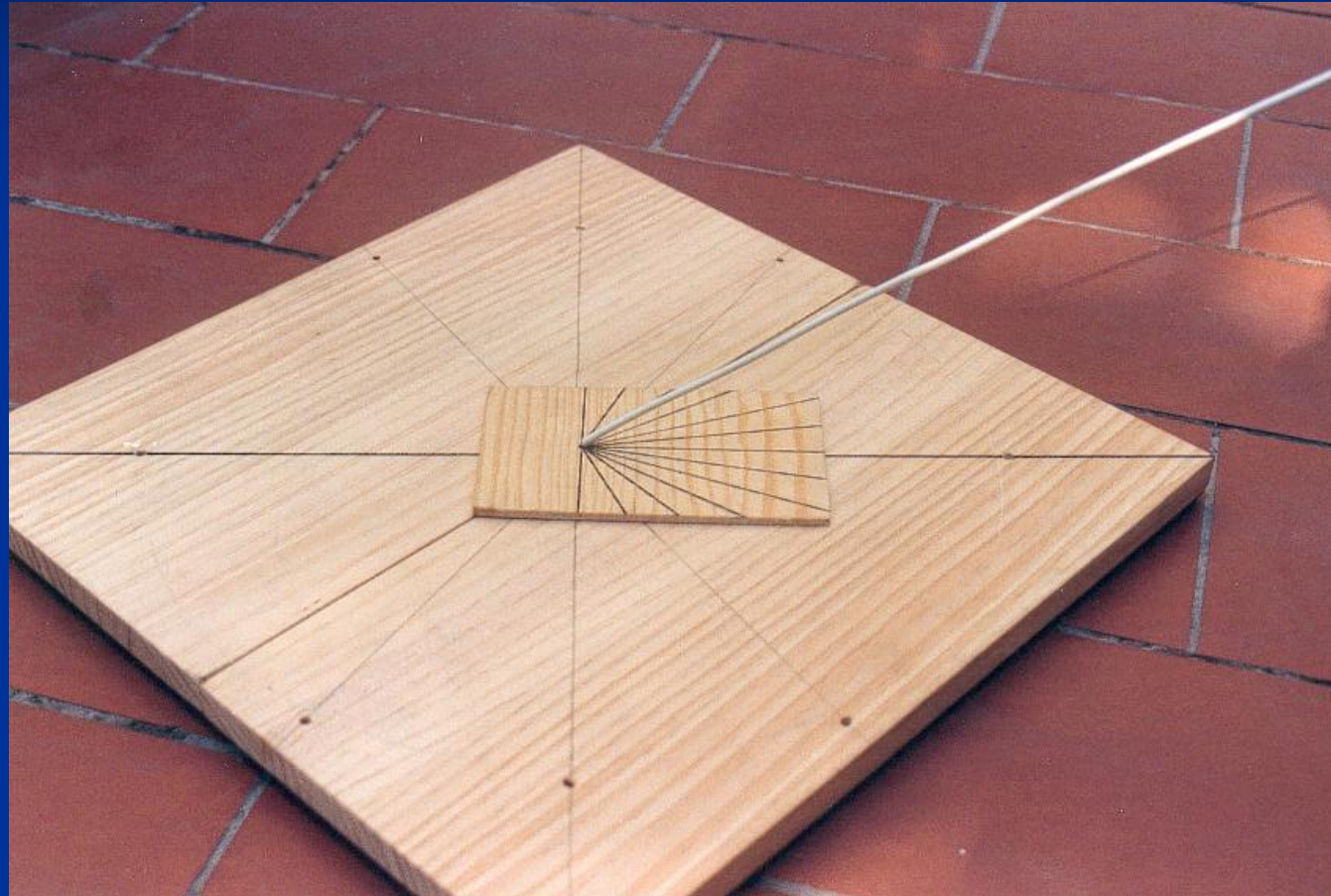

...muun tyyppisiä aurinkokelloja voidaan tehdä ekvatoriaalisesta aurinkokellosta

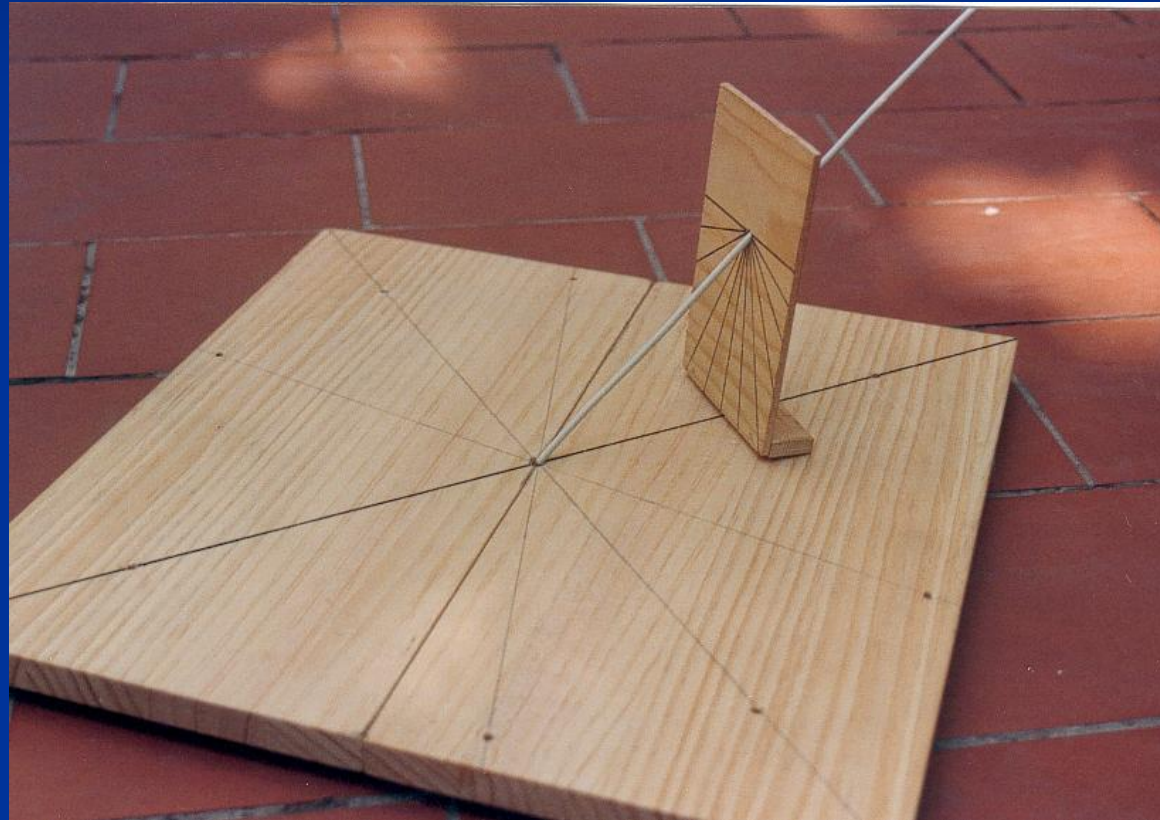

... tasoaurinkokello

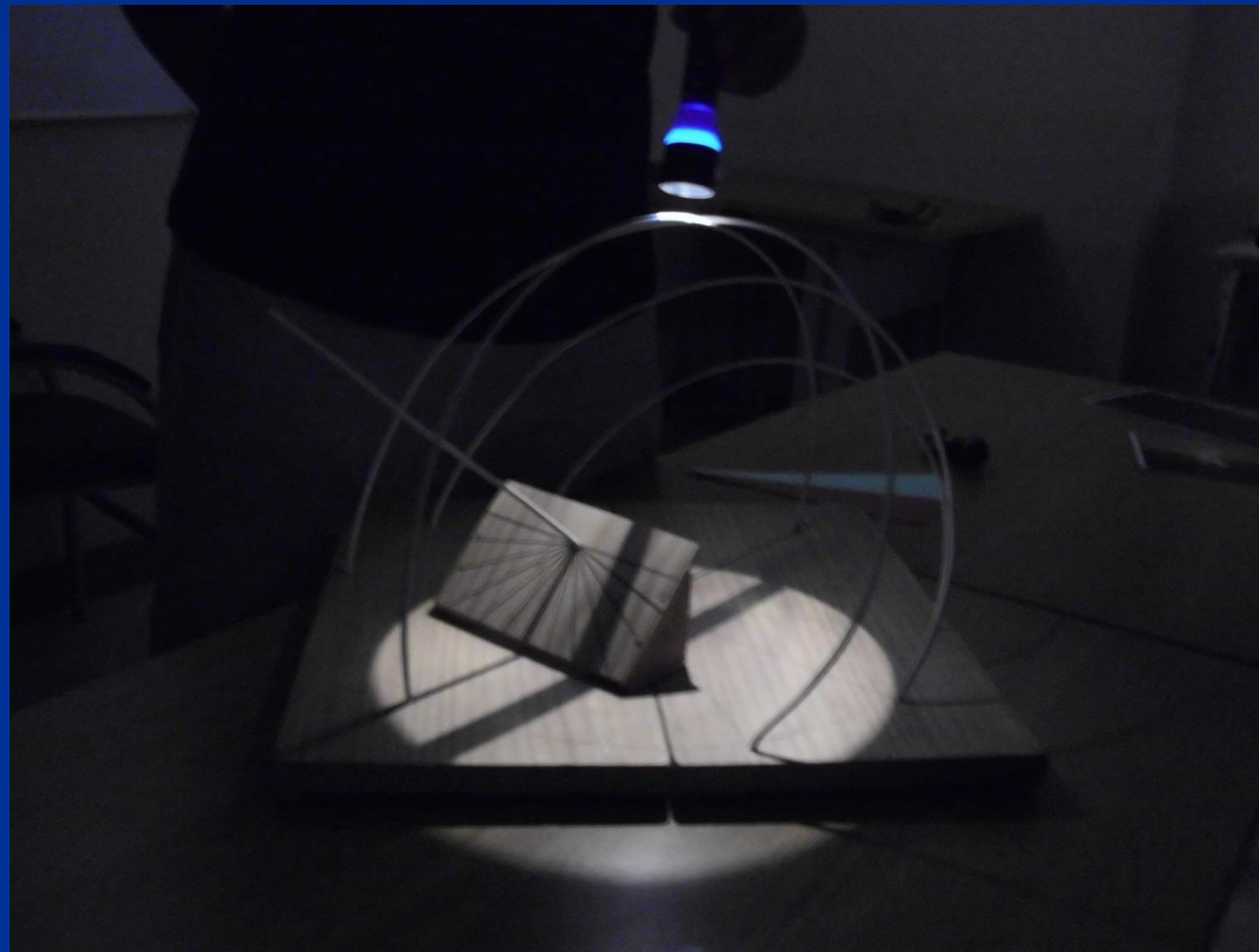

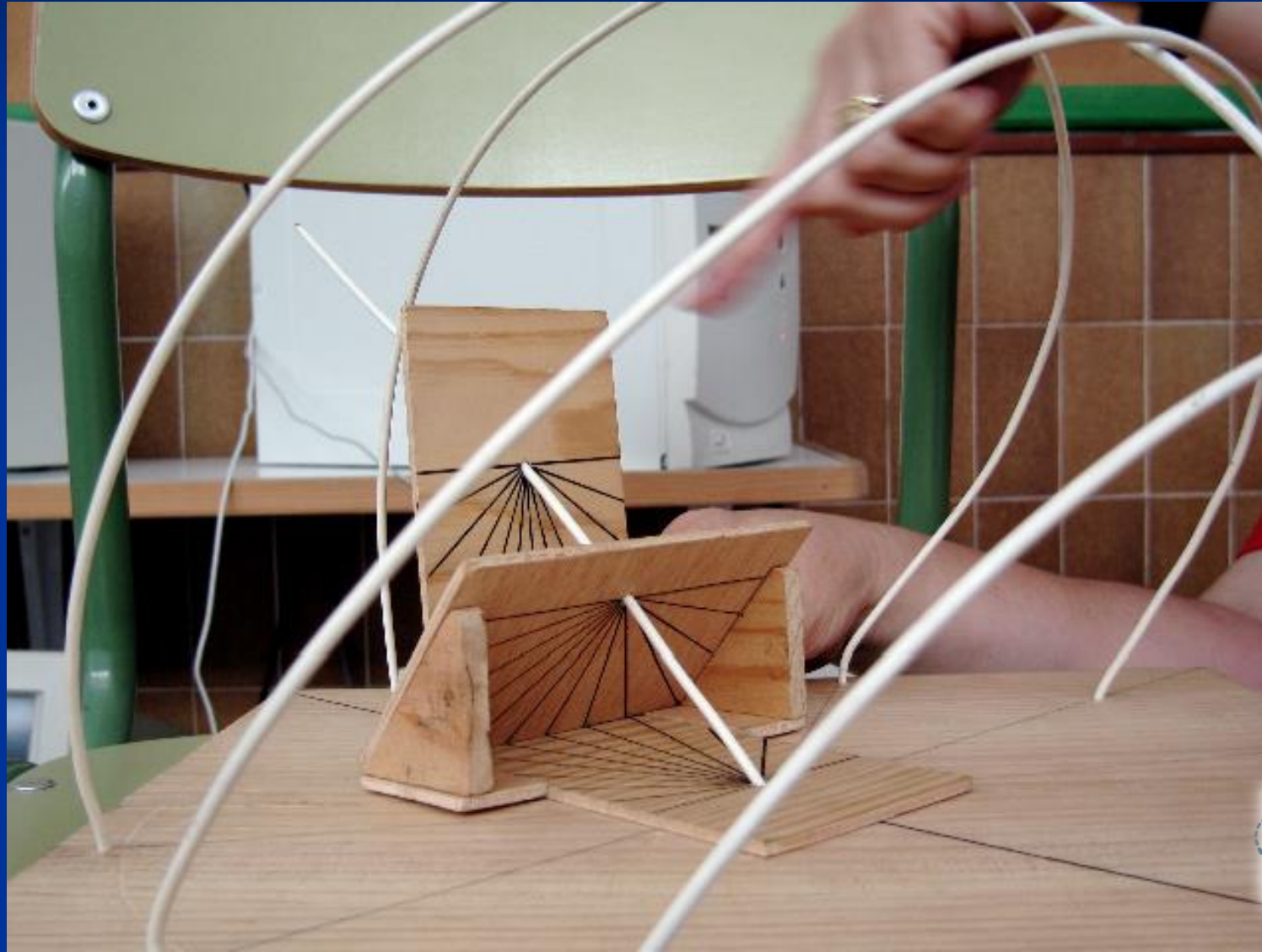
...pystysuuntainen I-L aurinkokello

... Voimme nähdä mallimme toimivan
aurinkokellon tavoin joko auringonvalossa tai
taskulampun avulla

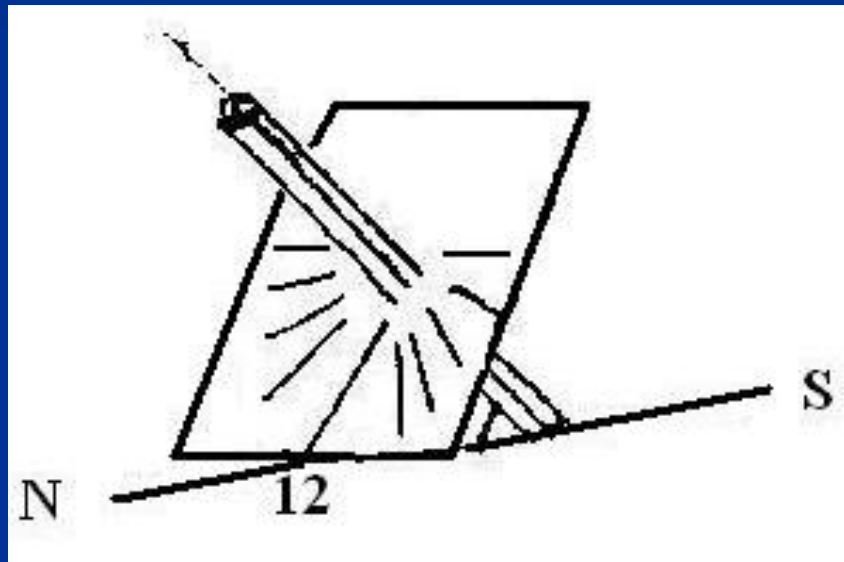

Mallin kolme aurinkokelloa

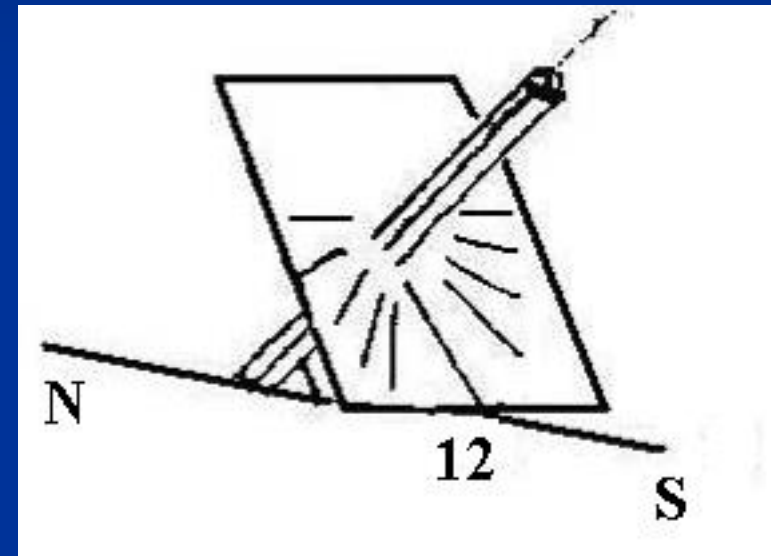

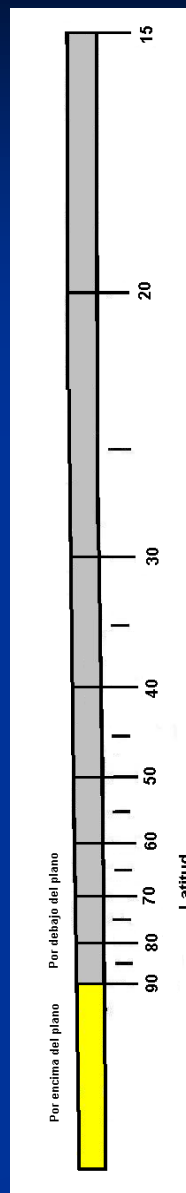
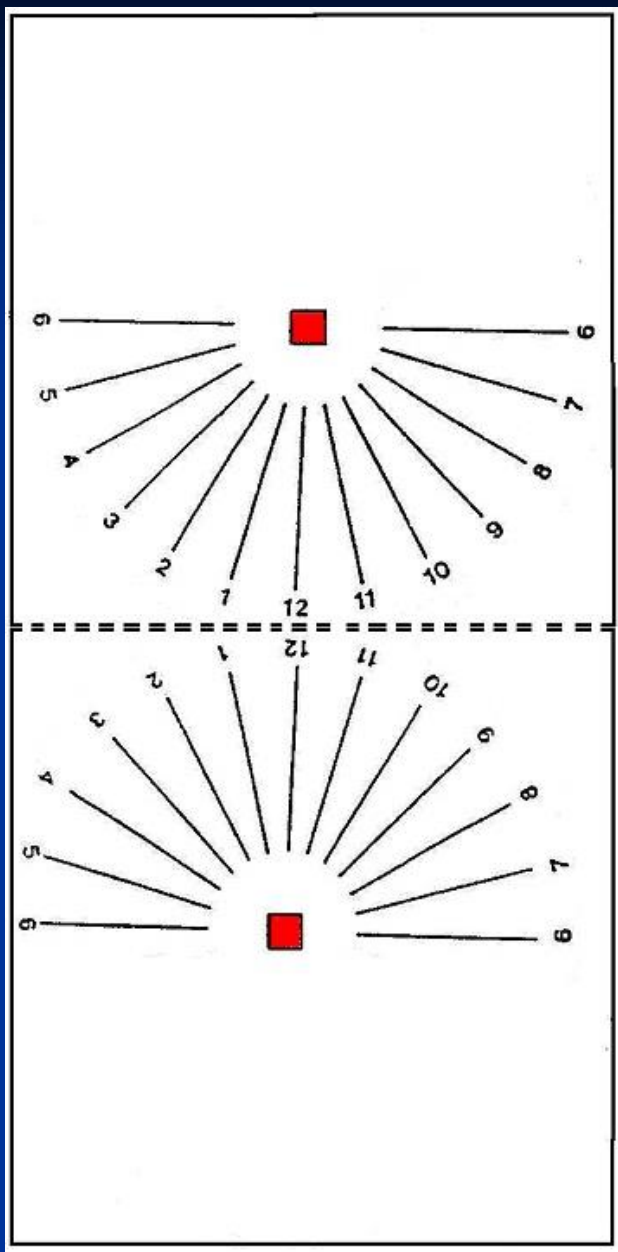
Aktiviteetti 4: Selvitetään, miten rakennetaan yksinkertainen ekvatoriaalinen aurinkokello!

- Pohjoinen pallonpuolisko

- Eteläinen pallonpuolisko

Aktiviteetti 4: ekvatoriaalinen aurinkokello!

- Taita tuloste katkoviivaa pitkin
- Leikkaa tikku leveyspiirisi kohdalta. Keltainen osa tulee tason yläpuolelle.

Aktiviteetti 5: Miten aikaa luetaan

Aurinkoaika + Kokonaiskorjaukset = Kellonaika

Kokonaiskorjaukset =

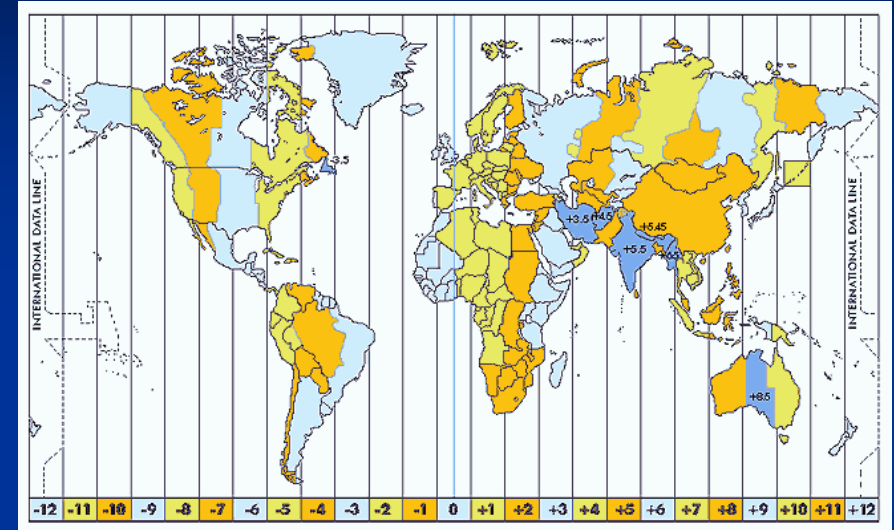
- Pituuspiirin korjaus
- Kesä- / Talviaika
- Ajantasaus

Aktiviteetti 5: Ajan lukeminen, Pituuspiirin korjaus

- Maapallo on jaettu 24:ään aikavyöhykkeeseen alkaen nollapituuspiiristä (Greenwich)
- Meidän tulee tietää paikallinen pituuspiiri sekä aikavyöhyke
- Käytä + -merkkiä itäänpäin ja - -merkkiä länteen (nollapituuspiiristä).
- Kijroita pituuspiirit tunteina, minuutteina ja sekunteina, kun $1^\circ = 4 \text{ min.}$

Aktiviteetti 5: Ajan lukeminen, Kesä- / Talviajan korjaus

- Monet maat lisäävät kesällä yhden tunnin.
- Tämä kesä-/talviajan käyttö on kunkin maan hallinnollinen päätös

Aktiviteetti 5: Ajan lukeminen, Ajantasaus

- Maa kiertää Aurinkoa pintalain (Keplerin II laki) mukaan, eli ei aivan tasaista vauhtia. Määrittelemme keskimääräisen ajan (eli sen, jota kellot käyttävät), vuoden aurinkoajan keskiarvona.
- Ajantasaus on siis ”todellisen aurinkoajan” ja “keskiaurinkoajan” välinen erotus minuutteina

päivä	tammi	helmi	maalis	huhti	touko	kesä	heinä	elo	syys	loka	marras	joulu
1	+3m 33s	+13m 35s	+12m 22s	+3m 54s	-2m 54s	-2m 12s	+3m 50s	+6m 21s	+0m 2s	-10m 18s	-16m 24s	-11m 1s
6	+5m 50s	+14 m 5s	+11m 17s	+2m 27s	-3m 23s	-1m 22s	+4m 45s	+5m 54s	-1m 23s	-11m 51s	-16m 22s	-9m 1s
11	+7m 55s	+14m 14s	+10m 3s	+1m 4s	-3m 38s	-0m 23s	+5m 29s	+5m 13s	-3m 21s	-13m 14s	-15m 31s	-6m 49s
16	+9m 45s	+14m 4s	+8m 40s	-0m 11s	-3m 40s	+0m 39s	+6m 3s	+4m 17s	-5m 7s	-14m 56s	-15m 15s	-4m 27s
21	+11m 18s	+13m 37s	+7m 12s	-1m 17s	-3m 27s	+1m 44s	+6m 24s	+3m 10s	-6m 54s	-15m 21s	-14m 10s	-1m 58s
26	+12m 32s	+12m 54s	+5m 42s	-2m 12s	-3m	+2m 49s	+6m 32s	+1m 50s	-8m 38s	-16m 1s	-12m 44s	+0m 31s
31	+13m 26s		+4m 12s		-2m 21s		+6m 24s	+0m 21s		-16m 22s		+2m 57s

Aktiviteetti 5: Ajan lukeminen

Esimerkki 1: Barcelona (Espanja) 24. toukokuuta

Korjaus	Kommentti	Tulos
1. Pituuspiiri	Barcelona on samalla aikavyöhykkeellä kuin Greenwich. Pituuspiiri on $2^{\circ} 10' I = 2.17^{\circ} I = -8.7 \text{ min}$ ($1^{\circ} = 4 \text{ m}$)	-8.7 min
2. Kesäaika	Toukokuussa kesäaika, eli lisätään +1 h	+ 60 min
3. Ajantasaus	Luetaan taulukkoa toukokuun 24. kohdalta	-3.4 min
Yhteensä		+47.9 min

Esimerkiksi klo 12 aurinkoaikaa (keskipäivä), kellomme näyttää
(aurinkoaika) 12h + 47.9 min = 12h 47.9 min (kellonaika)

Aktiviteetti 5: Ajan lukeminen

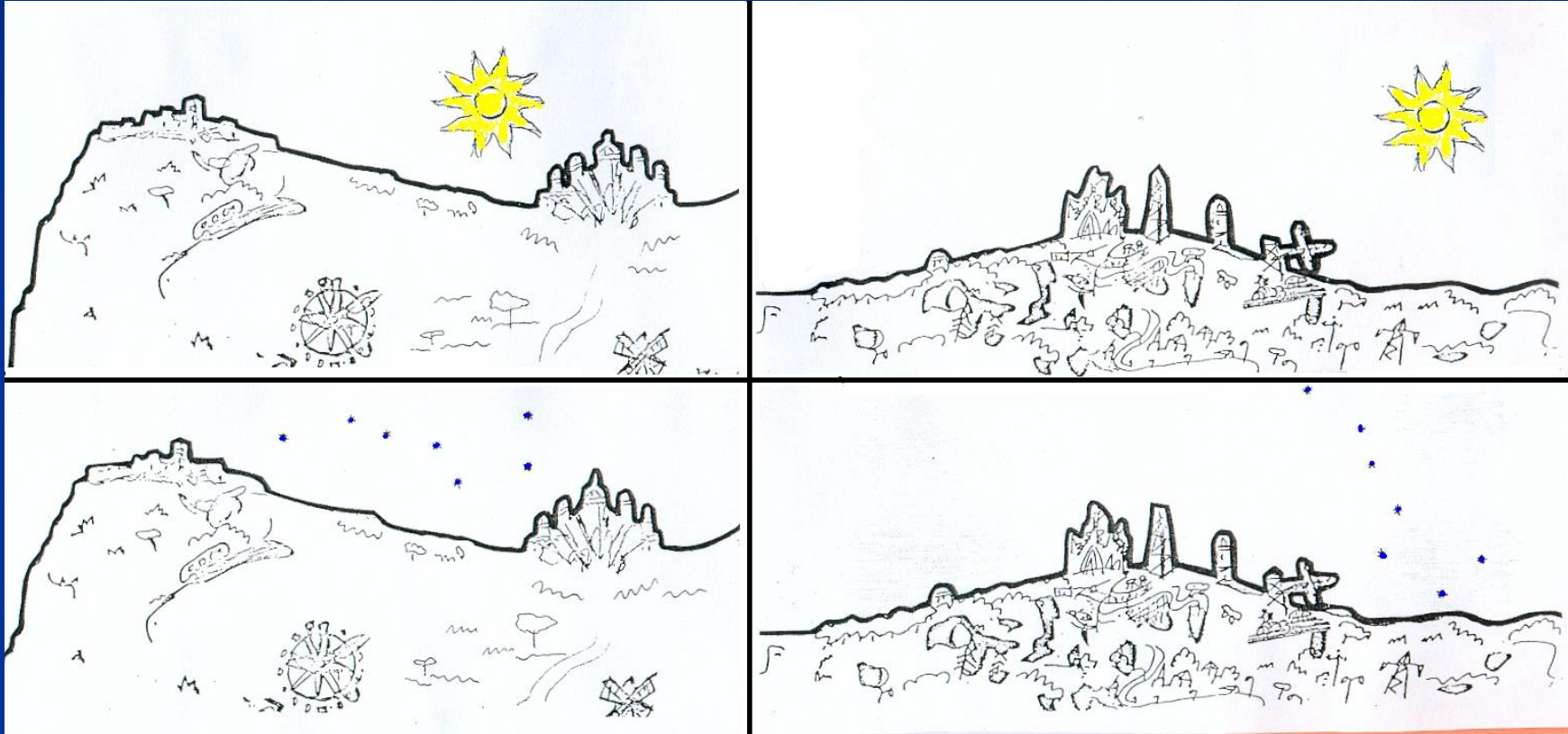
Esimerkki 2: Tulsa, Oklahoma (USA) 16. marraskuuta

Korjaus	Kommentti	Tulos
1. Pituuspiiri	Tulsan aikavyöhyke vastaa 90° L. Pituuspiiri on $95^\circ 58' W = 96^\circ$ L, so it is 6° W nollapituuspiiristä ($1^\circ = 4$ m)	+24 min
2. Talviaika	Marraskuussa on talviaika eli ei lisätä tuntia	0
3. Ajantasaus	Luetaan taulukkoa marraskuun 16. kohdalta	-15.3 min
Yhteensä		+ 8.7 min

Esimerkiksi klo 12 aurinkoaikaa (keskipäivä), kellomme näyttää
(aurinkoaika) $12\text{h} + 8.7\text{ min} = 12\text{h } 8.7\text{ min}$ (kellonaika)

Mallin tavoitteena on orientoida meitä...

... havainnoimaan ja ymmärtämään ...

Lopuksi

- Ymmärrämme mallin eri näkökulmat
- Ymmärrämme abstrakteja käsitteitä tarpeeksi hyvin, että osaamme hakea lisää tietoa ja keskustella teemasta tiedon pohjalta
- Tunnistamme, että Aurinko ei aina nouse suoraan idästä eikä se aina laske suoraan länteen.

Kiitos paljon!

